

Projecte d'enregistrament del Paisatge sonor de la Patum

Els paisatges sonors són entorns sonors vinculats a determinats llocs i moments. La Patum és una manifestació festiva oberta a múltiples percepcions. L'imaginari berguedà és ple de referències a les olors de Patum, als colors o els sons.

Els sons, una dimensió no estudiada de la Patum

Com en altres esdeveniments culturals, el so és un element protagonista de la celebració: el mateix nom actual de Patum ens remet al repic del Tabal. Durant els dies de Corpus, Berga s'omple de núvols de sons. De manera que els diversos indrets de la ciutat esdevenen espais especialment sensibles a l'escolta.

Aleshores, per què els sons són un aspecte no estudiat de la Patum? El primer que cal tenir en compte és que la cultura occidental es caracteritza per la primacia del que és visual. Sovint això ha provocat que la resta de capacitats perceptives quedessin en un segon pla.

Per altra part, existeixen també motius relacionats amb la mateixa naturalesa del sons: la seva duració instantània. El so és una sensació produïda per un moviment vibratori que tendeix a desaparèixer.

Finalment les dificultats tècniques d'enregistrament i reproducció eren fins fa ben poc notables. Tot plegat explica l'absència de referències als paisatges sonors.

El poc que sabem dels ambients sonors ens ha arribat per la literatura, la tradició oral o fins i tot

la pintura. Els sons són un camp d'interès relativament recent i pràcticament no s'han estudiat des del punt de vista etnològic, històric o cultural. Al costat dels equips d'enregistraments portàtils, Internet ha obert un món de possibilitats per a la conservació i difusió dels sons.

Un projecte per documentar i divulgar la dimensió sonora de la festa

El Paisatge sonor de la Patum és un projecte que cerca dos grans objectius. En primer lloc, documentar la dimensió sonora de la festa. Construir un arxiu sonor que porti informació i coneixement sobre les sonoritats del Corpus berguedà. El segon objectiu és de caràcter divulgatiu i pretén fer accessibles a través d'Internet els sons més característics.

L'atracció per sonoritats específiques no és espontània sinó el fruit d'un procés cultural i d'aprenentatge. Per això la iniciativa vol ajudar a conèixer, percebre i divulgar la identitat sonora de la Patum.

Els sons integren un patrimoni cultural immaterial que és reconegut per la UNESCO com un element que cal salvaguardar, revitalitzar, regenerar i difondre. Es

proposa, per tant, d'abordar una de les principals dimensions intangibles d'aquesta Obra Mestra del Patrimoni Oral i Immaterial de la Humanitat.

Un treball col·lectiu i multidisciplinar

El disseny d'una metodologia ajustada a un projecte per al qual no existeixen referències ha estat un dels grans reptes del treball.

El caràcter inèdit de la recerca, la complexitat de la festa i l'envergadura del procés d'enregistrament han convertit el disseny i elaboració del Paisatge sonor de la Patum en una experiència col·lectiva i multidisciplinària.

Primerament calia elaborar una bateria d'enregistraments. En aquest sentit s'han aplegat els principals investigadors de la festa que, des de la història, la música o l'antropologia, han permès de definir els ambients sonors que havien de ser objecte d'enregistrament. Complementàriament s'ha treballat amb fonts secundàries, en especial revisant la literatura sobre la Patum. La diversitat de visions patumaires justificà encara l'obertura d'un bloc on tothom pogués participar lliurement. Durant el mes previ a l'inici de la festa es reberen més de 50 aportacions d'idees sobre sons a enregistrar.

El resultat era un llistat de més de 150 sons que a partir dels criteris de representativitat, diversitat, singularitat i perill d'extinció ha-

vien de guiar l'enregistrament.

Els enregistraments abasten un període llarg de temps amb diverses dates des de l'Ascensió. Cal tenir en compte que els sons no es limiten a la plaça o els carrers en què es desenvolupa directament la festa sinó que es pretén explicar la Patum amb tots els seus elements d'entorn: històrics, espacials i de vivència individual i col·lectiva.

Avui, el projecte supera les 200 hores d'enregistrament. Uns enregistraments fets amb 19 micròfons de diverses tipologies: hiperdirrecionals per captar sons molt llunyans o fenòmens concrets. Sistemes stèreo per agafar ambients. Els micròfons inalàmbrics de dimensions mínimes s'han utilitzat pels enregistraments interiors de les comparses. Tampoc no han faltat micròfons incorporats a petites gravadores portàtils endinsant-nos a saltar amb relativa naturalitat. Finalment, els micròfons de contacte aporten una perspectiva experimental al tractament del so.

La darrera fase consisteix en l'elaboració del material textual i visual que acompanyarà els documents sonors que té per objectiu facilitar la comprensió dels fenòmens representats.

Els sons de la Patum

Mn. Josep Armengou en l'obertura de *La Patum de Berga* escriu:

No tot és melodia ni tot és aldarull. No tot és ritme ni tot

www.sonsd

arremolinament de gentada. Ni és pròpiament un espectacle per a ésser presenciat. És quelcom de més complex. Té moments d'un primitivisme corprendor en els quals hom crida, hom corre, hom xiula àdhuc, és a dir, tothom qui és a la plaça fa la Patum. De cop i volta la cosa es transforma, s'enlaira: tot és simbolisme. Els crits s'han tornat melodia i l'aldarull s'ha fet cerimoniós. Aleshores hom contempla, hom escolta i es deixa emportar per la tonada gairebé sense saber què (1).

El projecte d'enregistrament capta també els matisos acústics dels diversos indrets de la ciutat. Les places i carrers per on antigament discorria la processó del Corpus i les places i carrers per on des de temps més recents passa la Patum. Sense oblidar el tractament de llocs simbòlics com el Santuari de Queralt, indret des del qual s'enregistrà el so del salt de Plens.

Més enllà de l'espai públic hi ha sons que deixen constància de l'entrada de la Patum a les cases. S'han recollit per mitjà d'enregis-

format part del Corpus berguedà, per exemple el dels telers al pas de Patum, i a conservar aquells que avui podem considerar en perill d'extinció, com el "pega!" dels Turcs i Cavallets. En aquest mateix sentit s'inclouen relats sonors encaminats a recuperar fragments de la memòria patumaire.

Publicació accessible per a tothom a través d'Internet

El resultat final es presentarà en format web en un espai específic

Dolors Santandreu, Toni Vila i el Laboratori d'Art Sonor de la Universitat de Barcelona. La iniciativa ha comptat amb el patrocini del Patronat Municipal de la Patum i l'Ajuntament de Berga.

La Maixerina, SCCL és una cooperativa berguedana que ha desenvolupat [escoltar.cat](http://www.escoltar.cat), un paisatge sonor dedicat a la preservació i divulgació del patrimoni sonor dels Països Catalans que ja compta amb més de 500 documents. També ha estat pionera en la retransmissió de la festa a

ARXIU LA MAIXERINA SCCL

D'una banda reconeix el protagonisme del que és sonor en el desenvolupament de la festa. De l'altra que més enllà del fenomen que produeix el so existeix una dimensió subjectiva. Seguint aquest fil que ens situa de ple en el camp del paisatge sonor s'han identificat diverses tipologies de sons.

En primer lloc, cal situar els ambients sonors relacionats amb els diferents moments i llocs de la festa que sovint trobarem transportats per la música. S'inclouen aquí a títol enunciatiu l'interior de l'Àliga que podríem considerar un marcador comunitari o, si es vol, un signe d'identitat. També l'entrada dels gegants a l'ajuntament diumenge a la nit que associem a la idea de finalització o de cicle.

traments interiors en l'Engageda de Coets i les Passades.

Ens desplaçem així als micropaisatges de la Patum: els Tabals tocats per la Quitxalla que se senten pels carrers abans de la festa o l'interior de les pastisseries.

Els enregistraments han buscat els sons produïts per objectes i elements patrimonials de la ciutat relacionats amb la Patum. Per exemple, la vibració dels vitralls de Sant Francesc durant el Castell de Focs.

Durant els dies d'enregistrament es treballà també amb sons de caràcter experimental com el del batec del cor d'un Ple durant el salt o passejos sonors al ritme del magnífic Viatge de Patum creat per Roger Belmonte.

Finalment, el projecte vol contribuir a recuperar sons que han

dins del portal www.escoltar.cat. Inclourà tots els sons acompanyats d'una fotografia i un text explicatiu. Els sons es podran reproduir directament, però també es podran descarregar per ser escoltats en altres suports MP3 (iPod, telèfons mòbils, etc.)

El projecte s'adreça d'una manera especial al col·lectiu de persones invidents ja que amb la reproducció dels diversos paisatges sonors obre una nova aproximació a la festa.

L'equip del projecte

El Paisatge sonor de la Patum és un projecte ideat i coordinat per La Maixerina amb la col·laboració de Sergi Cuenca, Ramon Felipó, Josep Noguera, Albert Rumbo,

través d'Internet per mitjà de la seva IPTV, onsortir.tv.

Més informació

Bloc del projecte:

<http://www.sonsdepatum.cat>

Web de paisatge sonor:

www.escoltar.cat

Contacte:

sonsdepatum@lammaixerina.cat

Notes

(1) Armengou, Josep, 1973. *La Patum de Berga*. Berga: Edicions del Museu Municipal de Berga. Pàg. 8.

Jordi Boixader Solé
i Jordi Millán Campoy
La Maixerina, SCCL

epatum.cat